

ADVIES
VLAAMSE
GEBARENTAAL IS
CULTUREEL ERFGOED

Opgesteld door de
Adviescommissie Vlaamse Gebarentaal -
Publicatiedatum / 10.2023

1 DUIDING

De Adviescommissie Vlaamse Gebarentaal adviseert de Vlaamse overheid over het gebruik van Vlaamse Gebarentaal in alle mogelijke beleidsdomeinen. Ze geeft adviezen op eigen initiatief of op vraag van de Vlaamse overheid. Daarnaast lanceert de commissie jaarlijks een projectoproep met als doel de positie van de Vlaamse Gebarentaal in de samenleving te verankeren. Dit jaar had de oproep een specifiek thema, namelijk het in de kijker zetten van het cultureel erfgoed van de Vlaamse Gebarentaal. Daarvoor konden projecten ingediend worden die enerzijds het verzamelen, borgen, onderzoeken en presenteren van erfgoedmateriaal over de Vlaamse Gebarentaal en haar gebruikers en cultuur inhouden. Anderzijds kwamen projecten in aanmerking die focussen op het toegankelijk maken van cultureel erfgoed in/naar de Vlaamse Gebarentaal.

Ondanks het lovenswaardige initiatief van deze projectoproep, werden enkele pijnpunten blootgelegd. Niet alleen is de duur van de projecten beperkt tot maximaal één jaar, maar ook het beschikbare budget blijft beperkt. Er waren daarnaast weinig aanvragen, ondanks het bestaan van verschillende initiatieven in Vlaanderen en Brussel met betrekking tot het cultureel erfgoed van de Vlaamse Gebarentaal. Dit toont aan dat er nood is aan een duidelijker ondersteunend kader, een langetermijnvisie en een stappenplan, ook omdat tijdelijke projecten geen duurzame werking kunnen garanderen.

2 PIJNPUNTEN

Erfgoed is een dynamisch begrip en evolueert dagelijks. Men moet het blijven documenteren, onderzoeken, verzamelen, inventariseren, presenteren,... Daarbij is er **nood aan een duidelijk stappenplan en duidelijke prioritering**, wat gerealiseerd kan worden met middelen vanuit beleidsdomeinen Cultuur en Erfgoed. Daarom schrijven wij een advies uit om enerzijds de situatie te kaderen en anderzijds concrete aanbevelingen naar beleidsmakers toe te presenteren.

Sinds 2008 staat Vlaamse Gebarentaal op de Inventaris Vlaanderen voor immaterieel cultureel erfgoed, in lijn met de UNESCO-conventie van 2003. UNESCO benadrukt wereldwijd het belang van de bescherming van circa 2.500 bedreigde talen, waaronder gebarentalen, en wil het via de Atlas¹

---

¹ <https://www.uclan.ac.uk/research/activity/atlas-of-world-languages-in-danger>

beleidsmakers, gemeenschappen en het grote publiek meer bewust maken van **de bedreiging van de taalkundige diversiteit**.

“Cultureel erfgoed is een gemeenschappelijk goed voor de samenleving. Het vormt geheugens, levert een bijdrage aan individuele en collectieve identiteitsvorming, geeft inzichten in maatschappijen en mensen uit het verleden, maar ook uit het heden,” klinkt het in de Memorie van Toelichting uit het Cultureel Erfgoeddecreet². Er bestaat tot op vandaag echter weinig tot geen structurele subsidiëring, ondersteuning, onderzoek en omkadering voor het erkende cultureel erfgoed van de Vlaamse Gebarentaal, met name de rijke geschiedenis, verhalen, foto’s, tijdschriften, vlaggen,... Bestaande lokale archiefwerkingen in Brugge, Antwerpen en Gent, overkoepeld door Doof Verleden, digitaliseren eigen **materieel erfgoed** en alles wordt bijgehouden in een beeldbank. Alles gebeurt op vrijwillige basis, met beperkte ondersteuning door een halftijdse medewerker van Doof Vlaanderen vzw, de Vlaamse belangen- en socio-culturele organisatie van en voor dove en slechthorende mensen.

Er is daarnaast momenteel weinig aandacht voor het borgen van **verhalen en immaterieel erfgoed**. In het verleden waren er nog publicaties zoals ‘Ongehoord Verleden’³⁴, waarbij verhalen door middel van interviews in boeken en dvd’s werden geborgd. Dove mensen vertelden onversneden hun ervaringen over de Tweede Wereldoorlog, sport, belangenverdediging,... Daarnaast beschikken het Vlaams Gebarentaalcentrum vzw en de universiteiten UGent en KU Leuven over (taalkundig) onderzoeksmateriaal in de vorm van (deels) beschreven, geannoteerde video’s die ook vrije dialogen, verhalen, discussies in de Vlaamse Gebarentaal bevatten⁵.

Er is eerst en vooral nood aan mapping, **het in kaart brengen van het bestaande materiaal**. In een tweede fase is het noodzakelijk dat het materiaal dat momenteel zeer versnipperd is doordat het op verschillende plekken en door verschillende organisaties wordt bewaard, gecentraliseerd wordt tot een - al dan niet digitale - plek voor het onderbrengen van archieven. Via een dergelijk, overzichtelijk platform kan direct teruggevonden worden wie de eigenaar is, wat de inhoud is en staat alles duidelijk beschreven. Een dergelijk platform zou niet alleen toegang geven tot het eigen culturele erfgoed aan de dovengemeenschap, maar het zou ook dienen als een middel voor publiekswerking, om het erfgoed naar een breed en divers publiek te brengen.

Echter, momenteel is er **weinig tot geen onderzoek** gedaan naar de evolutie van de Vlaamse dovengemeenschap en hun taal en cultuur door de eeuwen heen. Hierna volgen enkele voorbeelden ter illustratie. In 1970 ging praktisch bijna elk doof kind naar een dovenschool, maar vandaag is de situatie heel wat gecompliceerder. Het onderwijslandschap is ook geëvolueerd: onder het mom van integratie en later inclusie gaan er nu heel wat dove leerlingen naar het gewoon onderwijs met

---

² <https://www.vlaanderen.be/cjm/nl/cultuur/cultureel-erfgoed/regelgeving/cultureelerfgoeddecreet>

³ Raemdonck L. & Scheiris I. *Ongehoord Verleden, doofbewustzijn in historisch perspectief*, Gent, 2006

⁴ Raemdonck L. & Scheiris I. *Ongehoord Verleden, dove frontvorming in België aan begin van de 20e eeuw*, Gent, 2007

⁵ <http://www.corpusvgt.be>

behulp van een tolk en/of ondersteuner. Ook over eugenetica, verplichte sterilisatie, abortus bij mensen met een handicap of bij dove mensen in Vlaanderen in de 20ste eeuw is er weinig geweten, terwijl er wel buitenlandse onderzoeken rond deze prangende thema's bestaan. Zo zijn er nog heel wat andere thema's die een (grote) impact hadden op het leven van dove gebarentaligen die echter tot nog toe onbeschreven zijn gebleven.

Kortom, een **structurele en gepaste ondersteuning en begeleiding** is fundamenteel bij de culturele erfgoedwerking van de dovengemeenschap. Een lange termijn doel en een wens van velen is het oprichten van een **Vlaamse museumwerking** over het culturele erfgoed van de dovengemeenschap. Daar zijn er in bepaalde Europese landen mooie voorbeelden van terug te vinden⁶. Het is van essentieel belang dat **betrokken organisaties en lokale archiefwerkingen in het veld samenwerken** om een duidelijke visie, stappenplan en prioritering te ontwikkelen en aan de beleidsmakers te presenteren over hoe het cultureel erfgoed van de Vlaamse Gebarentaal gedocumenteerd, onderzocht, verzameld, geïnventariseerd en gepresenteerd kan worden. Wij adviseren dat Doof Vlaanderen vzw en het Vlaams Gebarentaalcentrum vzw deze samenwerking samen trekken en coördineren.

Het feit blijft dat er momenteel **weinig tot geen structurele, specifieke financiële ondersteuning, subsidies, of omkadering** beschikbaar zijn voor de voornoemde organisaties, ondanks de erkenning van de Vlaamse Gebarentaal als immaterieel cultureel erfgoed sinds 2008. We moedigen de beleidsmakers ten zeerste aan om mee na te denken over manieren om dit in de toekomst mogelijk te maken. De Adviescommissie Vlaamse Gebarentaal kijkt hierbij in de eerste plaats naar de minister van Cultuur om de subsidiëeringsvoorwaarden van onder andere het cultureel erfgoeddecreet te herevalueren en mogelijk te versoepelen zodat hier aanspraak op gemaakt kan worden. De gevraagde samenwerking en dus afhankelijkheid van andere partners om een erfgoedproject in te dienen, brengt bijvoorbeeld drempels met zich mee. Dat heeft op zijn beurt gevolgen voor het bekomen van een structurele erkenning.

3 SAMENVATTING

Wij moedigen de beleidsmakers aan om mee na te denken over het mogelijk maken van **financiële ondersteuning wat de volgende aanbevelingen betreft:**

1. Er is behoefte aan **structurele en passende ondersteuning en begeleiding** voor de culturele erfgoedwerking van de dovengemeenschap. Het is namelijk noodzakelijk om zowel materieel als immaterieel erfgoed te (blijven) documenteren, onderzoeken, verzamelen en presenteren.

---

⁶ <https://www.deafmuseums.eu/index.php/en/deaf-museums>

- Het bestaand erfgoedmateriaal moet in kaart worden gebracht en daarnaast ondergebracht in **een centraal platform** dat niet alleen toegankelijk is voor de dovensamenleving, maar ook voor een breed publiek.
- Het **oprichten van een Vlaams museum** over het culturele erfgoed is een lange termijn doel dat moet worden nagestreefd. Het oprichten van een dergelijk museum benadrukt de culturele diversiteit en onze visie op inclusie in de samenleving waarbij de geschiedenis, taal en cultuur van de dovensamenleving nadrukkelijk worden erkend, tentoongesteld en gevierd. Op die manier wordt het cultureel erfgoed (meer) zichtbaar voor zowel doven als voor de brede maatschappij.

Meer informatie: adviescommissievgt@vlaanderen.be

Dit advies wordt bezorgd aan:

- de Minister van Cultuur
- de Commissie voor Cultuur, Jeugd, Sport en Media
- de Commissie Gelijke Kansen Vlaams Parlement
- de Commissie Unescoplatform Vlaanderen vzw
- FARO, Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed
- de cultureel-erfgoedsector via FARO
- universiteiten verbonden aan Erfgoed, geschiedenis en onderzoek
- Doof Vlaanderen
- VGTC, Het Vlaams GebarentaalCentrum
- de Taalunie
- VLAIO, Vlaams Agentschap voor Innovatie en Ondernemen
- noozo

